

سیرجانے ہا درشب چلہ

فال چلبیتوی سیرجانی‌ها در شب یلدا

فال چلبیتوی سیرجانی‌ها در شب چله

بریم چله نشینی

به پیش اون که دلتنگه پسینی

انار هم بشیم دونه به دونه

بشیم هندونه‌ی هم توی سینی

این دوبیتی قدیمی سیرجونی یکی از چندین دوبیتی شفاهی عامیانه است که با موضوع جشن شب چله و سنت مهمانی یلدا و شب‌نشینی آن در سیرجان میان مردمان قدیم رد و بدل و خوانده می‌شده است.

جشنی که برای زایش دوباره خورشید(مهر) می گرفتند و در واقع به نوعی شب احیایی برای مردمان باستان بوده است که باور داشته‌اند در این شب پس از جدالی بلند، ایزد روشنی بر اهریمن تاریکی غلبه می‌کند و از این طریق از پس طولانی‌ترین شب سال، دوباره روزهای کوتاه شروع می‌کنند به بلند شدن.

این میان دوبیتی خوانی هم یکی از رسوم اجرایی مردمان خانه‌های گنبدی سیرجان بوده. شهری سابق پر از بادگیر و با اصالت که هنوز کلمه‌های پارسی قدیمی مثل «پرسه» و «پسین» و «سور» و «تایسار» و... در آن رواج دارند.

این مردمان در بلندترین شب سال هم‌گرد هم می‌آمدند و شب را با هم و در کنار هم صبح می‌کردند. چون گوشی همراه هم برای سرگرمی و ارتباط‌گیری نبود، آدم‌های هر جمع در قدیم به واقع کنار هم بودند و دلشان جای دیگری نبود.

سرگرمی‌های زیادی در این شب به جز شکستن تخمه و خوردن مسقطی و قوتو و پسته و کمپه وجود داشت. هندوانه و انگور را از تابستان در زیرزمین‌های خانه‌شان محفوظ می‌داشتند و انار هم که فصلش بود.

بین آن جمع که سوادى بوده شاهنامه خوانى و حافظ خوانى و قصه هاى هزار و يك شب و گاهى اميرارسلان نامدار و سمك عيار و حسين كرد شيبستري

خوانده می‌شده و در کنارش هرکس از روی

محفوظات خود قصه‌ای می‌گفته و یا خاطره‌ای شیرین و خنده‌دار تعریف می‌کرده است.

در این میان سنت دوبیتی خوانی که با آن
تفال هم می‌زده‌اند نیز میان جمع‌ها در سنت
چله‌نشین رواج داشته است. گوینده بیشتر زنان
میانسال و سالخورده بوده‌اند که از طرف جوانان
عاشق پیشه‌ی طایفه دوره می‌شده و مورد استقبال
قرار می‌گرفته‌اند. دوبیتی خوانی راوی شفاهی با نام
خدا و ذکر اولیا آغاز می‌شد:

اول نام خدا را یاد کردم

دوم نامم به نامت یا محمد

که سوم یاد مولا شاه مردان

دل، ناشاد خود را شاد کردم

سپس مصرع نخست هر دو بیتی خوانده می‌شد و تا عدد چهل پیش می‌رفت. چون از روی محفوظات راوی بود، ترتیبی این میان رعایت نمی‌شد و به احتمال و یخت اقبال بود که چهلمین دوبیتی چه باشد.

این میان صاحب فال نیز بی‌کار نمی‌نشست و وظیفه داشت مصرع‌های آغازین خوانده شده توسط دوییتی‌خوان را بشمرد تا وقتی به چهلمی رسید، اعلام کرد.

مصرع چهلمی می‌سد فال کسی که تغال زده بود و تمام رباعی همراه با حدس و گمان‌ها پیرامون تفسیرش می‌شد فال طرف.

در میان دوبیتی‌ها موضوع شب چله نیز گاهی مطرح شده است.

مثل نمونه‌ای که در ابتدای این مطلب ذکر شد و یک نمونه‌ی دیگر که در اینجا می‌آوریم و به نوعی آرزوی همنشین شدن اتفاقی عاشق با معشوق در شب چله اینجا بیان گشته و جلوه یافته است:

شب چله برای یار خوبه

برای دیدن دلداری خوبه

برای دیدن دلدار جونی

بده بستون بی آزار خوبه

نمونه‌ی دیگر از سنت دوبیتی خوانی سیرجان که در آن ذکری از شب یلدا شده است این مورد است که آن را برای حسن ختام مطلب‌مان می‌آوریم:

شب چله میایم پشت بونت

خدا آسون کنه خواب گرونت

اگر چرخ و فلک بر من نخنده

بہ شادی میں زخم بوسہ لبونت

بنابراین چنین سرگرمی جالبی می‌تواند در شب چله‌ی سیرجانی‌ها احیا شود و دمی هم که شده جوان‌ها را از پشت‌گوشی جذب دورهمی و دل دادن به شعر و سروده‌های کهن فارسی کند. پلداتان مبارک.

